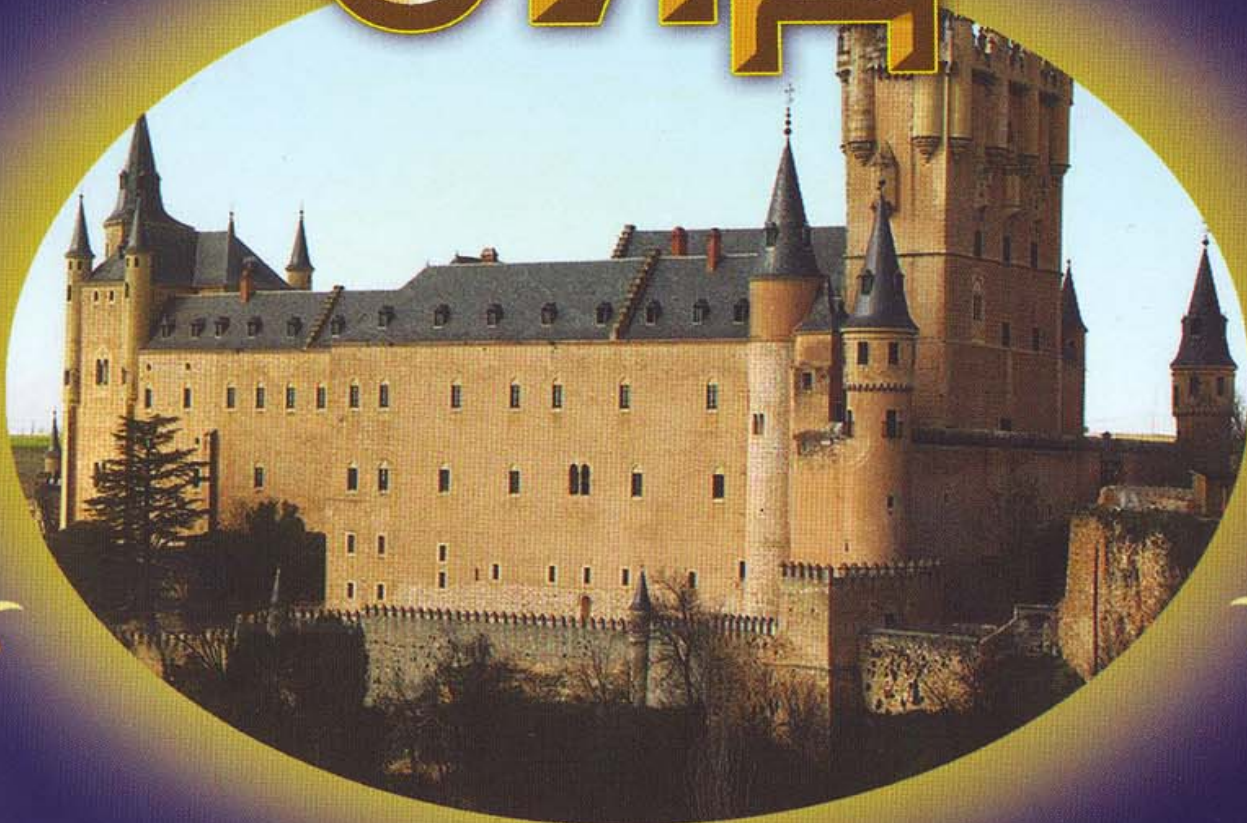

ЗЛАТНА
БИБЛИОТЕКА

ПИЕР
КОРНЕЙ

СИД

БРИЗ

**ПИЕР КОРНЕЙ
СИД
ТРАГЕДИЯ В ПЕТ ДЕЙСТВИЯ**

Превод: Николай Лилиев

chitanka.info

Преводът на трагедията „Сид“ на Николай Лилиев е публикуван през 1940 година. В издателската бележка по този повод е отбелязано, че културната общественост го оценява единодушно като забележително явление в литературния и театралния живот на страната. „Сид“ е един от най-високите върхове на преводаческото изкуство у нас — преводът се издига до своя първообраз и — като разкрива смисъла, и формата на другия език — придобива самостоятелен живот на оригинално литературно произведение. 1840-те стиха на превода на Лилиев — точно колкото са и у Корней — възпроизвежда не само метриката на оригиналните стихове, но и своеобразното движение на авторовата мисъл, вътрешния ритъм, интонацията. Така, четейки на български език „Сид“, получаваме удоволствието, което Лилиев ни дава с поезията си — поезия, която достига до сърцето на духовно издигнатия съвременник.

ЛИЦА В ТРАГЕДИЯТА

ДОН ФЕРДИНАНД I, кастилски крал
ДОНА УРАКА, кастилска инфанта
ДОН ДИЕГО, баща на дон Родриго
ДОН ГОМЕС, граф дьо Гормас, баща на Химена
ДОН РОДРИГО, любовник на Химена
ДОН САНЧО, влюбен в Химена
ДОН АРИАС, кастилски благородник
ДОН АЛОНЗО, кастилски благородник
ХИМЕНА, дъщеря на дон Гомес
ЛЕОНОРА, възпитателка на инфантата
ЕЛВИРА, възпитателка на Химена
ПАЖ на инфантата

Място на действието — Севиля, 1636 г.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА ПОЯВА

ХИМЕНА, ЕЛВИРА

ХИМЕНА

Елвира, искрено ли ми разказа всичко?
Не скри ли нищо ти от бащините думи?

ЕЛВИРА

От тия думи аз съм още възхитена:
тъй силно, както вий обичате Родриго,
баща ви го цени — дори, ако сега
прочела съм добре в душата му, ще иска
да откликнете.

ХИМЕНА

Кажи, какво те кара
да мислиш, че е той съгласен с моя избор?
Надежда мога ли да имам — научи ме,
такива думи днес се чуват не тъй често;
нима предричаш ти за нашата любов
такава свобода — да се яви открито!
Какво ти каза той за тайните, пред тебе
разкривани от тях, от Санчо и Родриго?
Ти не изтъкна ли каква неравност има —
и аз защо клоня към едного от тях?

ЕЛВИРА

Не, вашето сърце представих безразлично,
че не тупти за тях, нито руши надежди,
че без да гледа то студено или мило,
ще избере съпруг по бащина повеля.
Остана възхитен от тая почит той —
ликът му, думите показваха това —

и тъй като пред вас ще трябва да повторя,
послушайте, какво ми каза той набързо:
„Тя има право; те достойни са за нея,
от благородна кръв, кръв храбра, вярна те са,
и двама млади са, но лесно доблестта
на смели прадеди в очите им възпламва.
Особено в лика на дон Родриго всяка
черта издава мъж от знатен произход
и неговият дом е тъй богат с военни,
че те се раждат там всред лаври. На баща му,
догдето в сила бе, безпримерната храброст
бе чудо истинско; и на това чело
изрязаните бръчки още ни говорят
за подвизи, за туй, що някога е бил.
Аз чакам у сина да видя пак бащата.
Харесва ми се туй, че него дъщеря ми
обикнала е днес.“ И тръгна към съвета.
От времето възпрян, прекъсна той речта си,
започната едвам. Но аз разбрах, че много
между двамината не ще се колебае.
Ще трябва възпитател за сина на краля —
и този избор, тая чест висока нему
без друго ще се падне; никакъв съперник
не застрашава рядката му храброст, както
високи подвизи го правят несравним,
в надеждата си той не ще познае равен;
и тъй като склонил е дон Родриго своя
баща; да му предложи след съвета — вам
оставям да отсъдите сама дали
ще бъдат вашите желания така
изпълнени.

ХИМЕНА

Сякаш моята душа
не смее да приеме тая радост. Само
един миг би могъл да измени съдбата,
боя се от беда всред туй голямо щастие.

ЕЛВИРА

Ще видите, страхът щастливо че ви мам.

ХИМЕНА

Да чакаме тогаз какъв ще бъде краят.

ВТОРА ПОЯВА

ИНФАНТАТА, ЛЕОНОРА, ПАЖЪТ

ИНФАНТАТА

Идете, паже, и кажете на Химена,
че се забави днес да се яви пред мене,
и с леността си тъй ранява мойта обич.

ПАЖЪТ излиза.

ЛЕОНОРА

Госпожо, всеки ден все същото желание,
все същия въпрос аз чувам всеки ден —
догде е стигнала към него любовта й.

ИНФАНТАТА

Не без причина е: принудих я почти
стрелите, що я нараниха, да приеме.
Родриго люби тя, представих й го аз,
Родриго победи чрез мене гордостта й;
щом тия влюбени така ги свързах, трябва
сама да туря край на техните страдания.

ЛЕОНОРА

Госпожо, но все пак всред техните сполуки
издавате една безкрайна скръб. Нима
в това сърце велико — любовта, която
изпълня с радост тях — печал дълбока буди,
и туй внимание, което им дарите,
щастливи щом са те, нещастна ли ви прави?
Но аз, нескромната, си позволявам много.

ИНФАНТАТА

Прикрита, двойно по-голяма е скръбта ми.
Най-сетне чуй ме, чуй ме как се борих, чуй
от пристъпи как браня своята добродетел.
Тиран е любовта — тя никого не жали:
аз любя тоя млад любовник, тоя рицар,
на друга подарен.

ЛЕОНОРА

Вий го обичате!

ИНФАНТАТА

Сложи ръка на туй сърце и виж как бие
и как познава своя победител то!

ЛЕОНОРА

Простете ми, ако похуля тази обич.
Великата княгиня тъй да се забрави,
че в своето сърце да пусне тоя рицар!
А кралят, а Кастилия — какво ще кажат?
Не си ли спомняте, чия сте дъщеря?

ИНФАНТАТА

Аз помня, но кръвта си бих проляла още
преди да унижа високото си име.
Бих ти отвърнала: достойнството само
в прекрасните души любовен пламък буди;
и ако мойта страст би молила за прошка,
стотици примери могла бих да намеря.
Но своята слава аз не искам да изложя,
от моята любов по-силен е духът ми;
и казвам си, че кралска дъщеря съм — крал,
и само крал за мене е достоен; щом
видях, че моето сърце е беззащитно,
сама дарих, което не посмях да взема.
Химена, вместо себе си, аз свързах с него,
запалих огън в тях, за да угасне моят.
И тъй не се чуди, с измъчена душа,

че техният съюз нетърпеливо чакам:
спокойствието ми от тоя брак зависи.
С надежда любовта живее, с нея гине,
тя огън е, що без гориво бързо гасне;
и ако въпреки печалната ми орис
Химена стане дон Родригова съпруга,
надеждата е мъртва и духът е здрав.
Ала нечувано аз страдам, че Родриго
до сватбата ще бъде скъп за мене; гледам
да го изгубя, но със жал го губя. Ето
отгде извира скрита мойта скръб. С тъга
аз виждам любовта от мене как изтръгва
въздишки по това, което ненавиждам;
усещам раздвоена своята душа:
лети ли моят дух, сърцето ми е в пламък;
боя се и желая тоя кобен брак:
непълна радост само чакам аз от него.
И слава, и любов тъй скъпи са за мене,
че ще умра, ако се свърже той — или
ако не стане.

ЛЕОНОРА

Мога само да ви кажа
след всичко туй, че с вас и аз въздишам горко:
осъждах ви преди, оплаквам ви сега;
но тъй като против и силата, и чара
на зло тъй сладостно — и тъй горчиво зло —
се бори добродетелта ви и примамки
отхвърля, пристъпи отблъсва, тя ще знае
покой да влее пак в смутения ви дух.
На нея се надявайте и на небето,
то добродетелта не ще остави в мъка.

ИНФАНТАТА

Надежда имам само в безнадеждността.

ПАЖЪТ

По ваша заповед Химена иде тук.

ИНФАНТАТА

(на Леонора)

В преддверието вѐн идете я срещнете.

ЛЕОНОРА

А вий оставате с мечтите си, нали?

ИНФАНТАТА

О не, спокоен израз искам да придам
на своето лице, макар да съм печална.

След малко ида.

О, небе, отгдето чакам

за болката си лек, сложи най-сетне край:
спокойствие ми дай — и щастие ми дай.

Във чуждото аз диря своето щастие;

и трима ни вълнува тоя брак; по-скоро
да се извърши той — или стори духа ми
по-силен. Двамата любовници свържи,
строши оковите, да свършат моите мъки.

Но аз се бавя много: при Химена вече
да ида, в разговор да облекча скръбта си.

За по-възвишен род той трябва да мечтае;
и тоя блясък нов на честното ви име
навярно е вселил у него нова гордост.
Да възпитавате, това е ваше право
на княза покажете как да управлява,
в подвластния народ да всява всъде трепет,
да вдъхва у добрите обич — страх у злите.
Да има добродетели на пълководец:
учете го в беди да се кали, да няма
в изкуството на Марса равен, да прекарва
и ден, и нощ на кон. Въоръжен да си
почива, както крепостта превзема, сам
победата всред боя да печели. С пример
учете го да бъде съвършен, като
с дела му поясните своите уроци.

ДОН ДИЕГО

Ще се поучи с пример той, макар да не
желаете; от тая хубави дела,
които са живота ми, ще види как
народите да покорява, как ще може
да взема крепости, войски да води — с подвиг
велик безсмъртната си слава да изгражда.

ГРАФЪТ

По-друга сила имат примерите живи;
по книга зле князете учат своя дълг.
И сетне, що е тоя брой години, който
не може се сравни с един от моите дни?
Ако сте храбър бил — аз храбър съм сега;
в ръката ми, за кралството добра опора,
щом блесне меч, Гренада, Арагон треперят;
стена е мойто име за Кастилия:
без мене друг закон тук щеше да владее,
врагът ви лесно щеше да ви стане крал.
Множи се мойта слава и всеки миг ми носи
победа след победа, лавър подир лавър.

Под сянката на моята ръка, всред боя,
до мене князът би опитал смелостта си;
като ме гледа победител, би научил
да побеждава и със своето благородство
би видял...

ДОН ДИЕГО

Знам, вий вярно служите на краля:
началник съм ви бил, в сражение ви зная
щом старостта преля леда си в моите жили,
замести ме напълно рядката ви храброст;
и тъй да не хабим слова излишни вече,
аз нявга бях това, което днес сте вие.
Но вие виждате; че в тая надпревара
монархът между нас различие намира.

ГРАФЪТ

Отнехте ми това, което аз заслужвах.

ДОН ДИЕГО

Спечелил го е той заслужено от вас.

ГРАФЪТ

Способен който е, достоен също бива.

ДОН ДИЕГО

Но отказът тогаз е белег недобър.

ГРАФЪТ

Спечелихте, защото стар сте царедворец.

ДОН ДИЕГО

Делата бляскави застъпници ми бяха.

ГРАФЪТ

Кажете си, почете кралят старостта ви.

ДОН ДИЕГО

За мярка в случая той взел е смелостта.

ГРАФЪТ

Затуй се падаше на мене тая чест.

ДОН ДИЕГО

Отказали му — значи, не заслужвал чест.

ГРАФЪТ

Как, не заслужвал! Аз?

ДОН ДИЕГО

Да, вие.

ГРАФЪТ

Дръзко старче,
безсрамието ти ще се възнагради.

(Удря му плесница.)

ДОН ДИЕГО

(изважда сабята си.)

О, довърши, вземи живота ми след тоя
позор, от който моят род ще се срамува.

ГРАФЪТ

Щом толкова си слаб, що мислиш ти да правиш?

ДОН ДИЕГО

О, Боже, немогъщ оставам в тая нужда!

ГРАФЪТ

Чуй, тоя меч е мой; но гордост е за тебе
да взема аз в ръка такъв трофей позорен.
Прощавай! — и макар да не желая, нека

от твоите подвизи да се поучи князът —
туй наказание, за твойта реч достойно,
не ще им бъде малко украшение.

[1] **Графът** е дон Гомес, бащата на Химена. — Бел. NomaD. ↑

ЧЕТВЪРТА ПОЯВА

ДОН ДИЕГО

О, бяс! О, безнадеждност! О, противна старост!
Нима за тоя срам тъй дълго аз живях?
И побелях всред бран, да видя толкоз лаври,
увехнали за миг? Ръката ми, която
Испания в почуда уважава, често
спасявала е кралството, и толкоз пъти
е трона затвърдявала на своя крал —
изменя ли ми тя, че нищо не извърши?
На миналата слава горък спомен! Дело
на толкоз дни, погинало заден! Злокобно
отличие за мойто щастие! Висок
и стръмен връх, отгдето пада мойта чест!
Да гледам ли над вас как тържествува графът
или да гина срамно, без да отмъстя?
О, графе, възпитател отсега бъди
на моя княз. Такъв човек със чест е нужен
за тоя чин. Обидата на твойта завист,
макар да съм избран, ме прави недостоен.
И ти, оръжие на моите дела,
за вледенено тяло безполезен накит,
о меч, тъй страшен някога, но който беше
украса днес за мене само, не — защита,
върви в ръце достойни, напусни ме вече
и отмъсти за най-нещастния от всички.

ПЕТА ПОЯВА

ДОН ДИЕГО, ДОН РОДРИГО

ДОН ДИЕГО

Родриго, смел ли си?

ДОН РОДРИГО

Веднага всеки друг,
освен баща ми, би опитал.

ДОН ДИЕГО

Хубав гняв!
За моята печал достойно, сладко чувство!
Познавам своята кръв, избухва бързо тя,
и в тая пламенност възкръсва младостта ми.
О, синко, моя кръв, ела — измий срама ми;
ела да отмъстиш за мене.

ДОН РОДРИГО

За какво?

ДОН ДИЕГО

За тъй жестоката обида над честта ни,
за двама смъртен удар: за една плесница.
Безсрамникът сега не би останал жив,
но измени ми старостта: и тоя меч,
за който аз съм слаб, ти давам да наказваш.
Иди, с надменника изпитай смелостта си:
такваз обида само с кръв се мий — върви,
умри или убий. Но знай, не се мами,
с такъв опасен враг те пращам да се биеш:
аз съм го виждал, цял потънал в кръв и прах,
навред да сее страх, wśród цялата войска,

от храбростта му сам съм виждал ескадрони,
разбити със стотици; още нещо чуй,
не е той само воин, пълководец славен,
той...

ДОН РОДРИГО

Довършете.

ДОН ДИЕГО

Той — баща е на Химена.

ДОН РОДРИГО

Баща...

ДОН ДИЕГО

Не отговаряй, зная любовта ти;
безсрамният не е достоен за живот.
Обидата по-тежка е, когато иде
от оскърбител скъп. Ти знаеш вече всичко,
за двама би могъл сега да отмъстиш;
о, покажи, че си достоен за баща си!
Аз ще оплаквам сам печалните си дни,
а ти върви, лети — и отмъсти за нас!

ШЕСТА ПОЯВА

ДОН РОДРИГО

Пронизано е моето сърце
от удар неочакван, удар смъртоносен,
на справедлива свада жалък отмъстител,
и на несправедлива строгост клет прицел,
стоя бездвижен аз, душата ми се вие
под удар, който я убива.

Аз виждах увенчана обичта си.

О, Боже, чудна мъка!

В обидата баща ми оскърбен е,
бащата на Химена — оскърбител!

Каква борба в душата ми кипи!

Въстава моята любов против честта ми;
послушам ли баща си, губя своята мила:
сърцето пали той, ръката тя задържа.

Да измениш на своята любов или
живот безсрамен да живееш —
печален избор! Безпределно зло!

О, Боже, чудна мъка!

Да премълча обидата или
бащата на Химена да накажа?

Баща, любима, чест, любов — суров
и благороден дълг, принуда сладка, всички
наслади мои мъртви са — или помръква
и славата за мен — злочест, или ще бъда
ненужен на света. Надежда страшна, скъпа

на честната, но влюбена душа,
достоеен враг на щастие безкрайно,

о, меч, о, моя мъка,

дали си ми дарен да отмъстя —
или дарен Химена да погубя?

Да избира смъртта е по-добре.

Аз дължен съм пред своята мила, пред баща си:
ако си отмъстя, гневът ѝ ще ме стигне,
ако не отмъстя, ще ме презре и тя.

Или ще изменя на своята надежда,
или за нея ставам недостоеен.

За болката ми няма лек — расте,
когато я лекувам.

И щом смъртта ме чака, да умра,
без да съм оскърбил поне Химена.

Но да умра, преди да отмъстя!
Да диря смърт тъй гибелна за своята слава!
С такъв позор Испания да ме запомни,
че зле съм защитил честта на своя дом!

И то за любовта, която чезне вече
пред моята изгубена душа!

Но стига тая мисъл ме примамва,
усилва тя скръбта ми.

Ръката да спаси поне честта,
най-после щом Химена ще изгубя.

Да, моят дух се беше заблудил.

Най-първо на баща си аз дължа. И в бой ли
или от скръб загина, чиста ще предам
кръвта си, както съм я някога получил.

Аз вече се виня за своята небрежност.

Да отмъстя по-скоро;
и засрамен, че тъй се двоумих,
да ме не спира мисълта,
че оскърбен баща ми е сега,
че оскърбител е бащата на Химена.

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА ПОЯВА

ДОН АРИАС, ГРАФЪТ

ГРАФЪТ

Признавам между нас, щом тия думи чух,
кръвта ми закипя и взе да се бунтува;
но станалото днес не може се поправи.

ДОН АРИАС

Пред краля смелостта ви трябва да отстъпи;
с участие той случката следи, гневът му
над вас ще се излее властно. Па и вие
не можете се защити законно: санът
на оскърбения, голямата обида
изискват подчиненост — тя не е
обикновено удовлетворение.

ГРАФЪТ

Животът ми е в кралските ръце.

ДОН АРИАС

Много

след грешката сте се увлекли. Кралят още
обича своя граф; гнева му успокойте.
Той казва: „Искам туй“; бъдете вий покорен.

ГРАФЪТ

За да запазя аз честта си, господине;
не ще е грях голям да бъда непокорен;
па и да е голям, заслуги имам много,
за да го изличат.

ДОН АРИАС

Каквото дело славно
и важно да извършиш, никога не е
пред своя поданик за нещо дължен кралят.
Вий мамите се много — който служи честно
на своя крал, дълга си само изпълнява.
Погубвате се с тая самовяра.

ГРАФЪТ

Бих ви
повярвал, след като опитам.

ДОН АРИАС

Вие трябва
да се боите от властта на краля.

ГРАФЪТ

Само
един-едничък ден не може ме погуби.
С величието си той нека ме накаже,
загина ли, загива цялата държава.

ДОН АРИАС

Как! Вий не се боите от властта върховна...

ГРАФЪТ

От скиптъра, без мене който в миг би паднал!
Живота ми скъпи безмерно той — ще падне
с главата ми и кралската корона.

ДОН АРИАС

Дайте
на разума възможност мъдро да обмисли
решението ви.

ГРАФЪТ

Обмислено е вече.

ДОН АРИАС

Но що да кажа? Все пак трябва да доложа.

ГРАФЪТ

Че тоя срам съвсем не мога да приема.

ДОН АРИАС

Но чуйте ме, кралете имат пълна власт.

ГРАФЪТ

Да не говорим, стига — жребият е хвърлен.

ДОН АРИАС

Прощавайте, напразно щом ви убеждавам;
все пак всред лаврите очаквайте и гръм.

ГРАФЪТ

Без страх очаквам тоя гръм.

ДОН АРИАС

Но не напусто.

ГРАФЪТ

Задоволен така ще видим дон Диего.

(Остава сам.)

Не плаши ме смъртта, заплахи ме не стряскат,
над вси немилости сърцето ми стои;
нешастен бих могъл все още да живея,
ала не бих живял без чест на този свят.

ВТОРА ПОЯВА

ГРАФЪТ, ДОН РОДРИГО

ДОН РОДРИГО
Две думи, графе.

ГРАФЪТ

Говори.

ДОН РОДРИГО

Разсей това
съмнение. Познаваш ли Диего?

ГРАФЪТ

Да.

ДОН РОДРИГО

По-тихо! Знаеш ли, че тоя старец беше
честта и доблестта, самата добродетел
на свойто време?

ГРАФЪТ

Може би.

ДОН РОДРИГО

Ти знаеш ли,
че неговата кръв в очите ми пламти?

ГРАФЪТ

Какво от туй?

ДОН РОДРИГО

На четири оттука крачки
ще те науча.

ГРАФЪТ

Млад високомерен момък!

ДОН РОДРИГО

Да, аз съм млад; но благородните души
годините не чакат, за да бъдат храбри.

ГРАФЪТ

Да се сравняваш с мен! Суетен кой те прави,
ти никога не си оръжие видял.

ДОН РОДРИГО

Подобните на мен веднага се познават,
за своите опити те искат своя майстор.

ГРАФЪТ

Ти знаеш ли ме кой съм?

ДОН РОДРИГО

Да, и всеки друг
от ужас би примрял, щом чуе твойто име.
На тия палми, що главата ти покриват,
изписана прочитам сякаш свойта гибел.
Безумец, аз нападам вечен победител;
но смелото сърце и сила ще ми вдъхне.
Че който отъмщава за баща си — няма
за него невъзможно. Твоята ръка
непобедена е, но не — непобедима.

ГРАФЪТ

Откривах всеки ден това сърце велико,
аз виждах в тебе на Кастилия честта
и свойта дъщеря със радост ти обричах.
Познавам твоята любов и възхитен,
аз виждам я, че гасне пред дълга; че тоя
великодушен плам пред нея не бледнее;

заслужва мойта почит твоята добродетел
и аз не съм се лъгал в избора, като
за зет съм пожелал такъв отличен рицар;
но чувствавам към тебе жалост в тоя миг;
аз твоя дух ценя, оплаквам младостта ти.
Злокобен удар не опитвай — от неравна
борба освободи ми храбростта; от тая
победа ми се пада много малко чест:
победа без опасност — тържество без слава.
Ще мислят винаги, че лесно съм надвил
и само жал за твоята смърт ще ми остане.

ДОН РОДРИГО

Сменява твоята дързост недостойна жал:
честта ми ти отне — боиш се за живота?

ГРАФЪТ

Махни се!

ДОН РОДРИГО

Да вървим! Без приказки.

ГРАФЪТ

Нима

не искаш ти живот?

ДОН РОДРИГО

От смърт ли се боиш?

ГРАФЪТ

Ела, ти имаш право: който преживява
за миг чест бащинска, позорен син е той.

ТРЕТА ПОЯВА

ИНФАНТАТА, ХИМЕНА, ЛЕОНОРА

ИНФАНТАТА

Смири, Химена, свойта скръб смири. Бъди в нещастие то твърда. Пак покой ще видиш след тая лека буря; малък облак крие на твоето щастие лика — и нищо ти не си изгубила от туй, че закъснява.

ХИМЕНА

Тревожното сърце не смей да се надява. Заспалото море внезапна буря стряска и носи ни страха от сигурна разруха — в пристанището аз, не се съмнявам, гина. Аз любех, бях любима, нашите бащи съгласни бяха — туй разказвах ви през оня нещастен миг, когато пламвала враждата — и тая съдбоносна вест, която чухте, навеки разруши утехата да чакам.

Омразно себелюбие, проклета страст, най-благородните изпитват твойта власт! Неумолима чест, какви въздишки, сълзи на моите желания ще струваш ти!

ИНФАНТАТА

Защо се ти боиш от тяхната вражда: за миг се тя роди, за миг пак ще угасне. Тя вдигна толкоз шум, че ще се уреди, щом кралят иска да ги помири; а знаеш, че извора на твойта скръб ще присуша могла бих невъзможното да сторя.

ХИМЕНА

Не могат с помирение такива смъртни
обиди се изглади; разум, сила тука
напразно действуват: лекува ли се злото,
привидно само ще се изцери. Отвътре
омразата, сърцата що запазват, храни
прикрит, но затова и по-разискрен огън.

ИНФАНТАТА

Светата връзка на Родриго и Химена
омразата между бащите ще разпръсне.
И ний ще видим как властта на любовта ви
чрез брак туй несъгласие ще потуши.

ХИМЕНА

Желая, но не се надявам; горд е много
Диего, а баща си зная. Виждам сълзи
несдържани текат. Измъчва миналото,
а бъдещето ми навява страх.

ИНФАНТАТА

Боиш се
какво те плаши? Немоцта на старец?

ХИМЕНА

Смел е
Родриго.

ИНФАНТАТА

Много млад е.

ХИМЕНА

Храбрите са храбри
от първия си още удар.

ИНФАНТАТА

Все пак много

не трябва ти да се боиш от него — влюбен,
тъй както е, би искал да ти се харесва,
две твои думи и гневът му ще утихне.

ХИМЕНА

Каква тъга за мен, ако не ме послуша!
Послуша ли, какво за него ще се каже?
Да претърпи такваз обида благородник!
Отстъпи ли, презре ли своята любов,
душата ми ще се срами или смуцава
от почитта или от неговия отказ.

ИНФАНТАТА

Химена е с възвишена душа; макар
сама участница, тя няма низки мисли;
ала, ако от тоя прелестен любовник,
докле се помирят, направя пленник свой,
та смелостта си да не прояви, не щели
да се засени твойта влюбена душа?

ХИМЕНА

Щом мислите така, аз вече нямам грижи.

ЧЕТВЪРТА ПОЯВА

ИНФАНТАТА, ХИМЕНА, ЛЕОНОРА, ПАЖЪТ

ИНФАНТАТА

Идете, паже, и Родриго доведете.

ПАЖЪТ

Граф дьо Гормас и той...

ХИМЕНА

О, Боже! Аз треперя.

ИНФАНТАТА

Кажете!

ПАЖЪТ

Заедно излезли от двореца.

ХИМЕНА

Сами?

ПАЖЪТ

Сами, препирали се, чух, за нещо.

ХИМЕНА

Без друго те се бият, стига вече думи!

Загдето бързам тъй, простете ми, госпожо.

ПЕТА ПОЯВА

ИНФАНТАТА, ЛЕОНОРА

ИНФАНТАТА

Уви! Не е спокоен моят дух — оплаквам
нещастията ѝ, любовника ѝ любя;
покой не зная, пак възпламва любовта ми.
Разлъката между Родриго и Химена
и мъка, и надежда в мене ще събуди;
за тяхната раздяла аз скърбя, но тя
наслада тайна хвърля в моята душа.

ЛЕОНОРА

Не, добродетелта, която ви издига,
тъй скоро ли изпада в тая низка страст?

ИНФАНТАТА

Не я наричай низка, тя сега с победа
и с блясък властвува над моята душа:
почитай я, тъй скъпа ми е тя. Макар
у мене всичко с нея да се бори — вярвам;
и моето сърце лети с надежда луда
и дири момъка, изгубен за Химена.

ЛЕОНОРА

И тъй, угасва славната ви смелост; нищо
гласът на разума не ви ли днес говори?

ИНФАНТАТА

Ах! Колко малко слушаш разума, когато
сърцето ти коси такваз отрова сладка!
И болният, щом сам обича болестта си,
не се оставя тъй да го лекуват лесно!

ЛЕОНОРА

Надеждата ви мами, сладка е скръбта ви,
но все пак той не е за вас достоен.

ИНФАНТАТА

Зная,

но добродетелта, ако отстъпи, чуй
как любовта ласкай едно сърце подвластно.

Ако Родриго само победи, ако
сломи прославения воин с храбростта си,
ще мога, без да се срамя, да го обичам.
Ако ли победи, какво не би направил?
Под неговата власт, пред неговия подвиг
ще падат, смея туй да вярвам, цели кралства,
и моята любов ме вече уверява,
че на престола на Гренада той седи,
че покорени, маврите го обожават,
че Арагон посреща нов завоевател,
че се предава Португалия, отвъд
морета че се носи неговата слава,
че лаврите му африканска кръв пои:
да, всичко, що се казва за герой прославен,
от дон Родриго аз очаквам, и след тая
победа горда аз ще бъда с любовта му.

ЛЕОНОРА

Но боят може би все още не е почнал,
а вижте докъде възнасят го вие!

ИНФАНТАТА

От графа дон Родриго оскърбен е; двама
излезли заедно: не стига ли това?

ЛЕОНОРА

Добре! Така да бъде, ще се бият, но
дали ще стигне тъй далече дон Родриго?

ИНФАНТАТА

Безумна аз! Блуждай душата ми. Ти виждаш,
какви горчивини ми готви тази обич.

Ела да утешиш скръбта ми в мойта стая
и в тоя страх сама недей ме ти оставя.

ШЕСТА ПОЯВА

ДОН ФЕРДИНАНД, ДОН АРИАС, ДОН САНЧО

ДОН ФЕРДИНАНД

Все тъй суетен ли, неразсъдлив е графът,
да вярва, че греха му ще простя?

ДОН АРИАС

Говорих

от ваше име дълго с него, сир, направих,
каквото смогнах сам, и нищо не сполучих.

ДОН ФЕРДИНАНД

О, небеса! Тъй малко почит ли и грижа
показва тоя дързък поданик към мене!
Диего оскърби, презира своя крал!
Всред моя собствен двор той заповед ми дава!
Макар и воин смел, и пълководец славен,
ще смогна тая гордост да сломя; макар
самата храброст, бог на битките да бъде,
ще види той що значи непокорство; исках
най-първо с кротост да се отнеса, каквото
и да заслужваше такваз безсрамна дързост;
но той злоупотреби — още днес идете
и, противи ли се или не противи,
хванете го.

ДОН САНЧО

След малко може да утихне:
от разпратата доведоха го още гневен;
сир, в пламъка на първия кипеж едно
сърце великодушно мъчно се предава.
Той вижда, че греша, но гордата душа

не може скоро да признае свойта грешка.

ДОН ФЕРДИНАНД

Дон Санчо, замълчете, и да знайте — става престъпник, който взема негова страна.

ДОН САНЧО

Покорно аз мълча; но, сир, две думи само, за да го защитя.

ДОН ФЕРДИНАНД

Какви са тия думи?

ДОН САНЧО

Че дух, привикнал на дела високи, низко не би могъл да слезе до покорност; срам изпитвал би от тая подчиненост; Само пред тая дума се възпира графът. Строг за него е подобен дълг; ако не беше тъй доблестен, той би се подчинил. Калена в сражения, ръката му би изличила, по ваша заповед, обидата със меч; ще се яви той, сир; да дойде, който иска, догдето той узнай, ще отговарям аз.

ДОН ФЕРДИНАНД

Увлечен сте, но аз на възрастта прощавам и извинявам пламъка на младостта.

Крал, мъдри цели който гони, по-добре на подчинените кръвта пести: Аз бдя за своите, за тях се грижа, също както за членовете, що й служат, бди главата. И правото за вас не е за мене право: вий сте войник, а като крал аз действувам. Каквото и да казват, както и да мисли, на мене подчинен, не губи свойта слава; но графът оскърби и мене: той честта

на възпитателя на моя син погази;
от избора ми недоволен — и от мене,
то значи да посегнеш на върховна власт.
Но стига толкоз. Десет кораба видели
на старите ни врагове със знамената;
към устието на реката се явили.

ДОН АРИАС

Заставихте вий маврите да ви познават,
и толкоз пъти побеждавани, те нямат
сърце с тъй славен победител да се бият.

ДОН ФЕРДИНАНД

Те винаги ще гледат с ревност моя скиптър
как управлява Андалузия. И тая
тъй хубава земя, що дълго са владели,
ще гледат те с око на завист. Ето що
преди години още ме накара тук,
в Севилия, да бъде тронът на Кастилия:
да ги следя отблизо и да мога бързо,
каквото предприемат, да руша.

ДОН АРИАС

Те знаят

с цената на най-личните си хора колко
зависи вашият успех от близостта ви.
Опасност няма.

ДОН ФЕРДИНАНД

Всичко трябва да предвидя:
опасност крие прекаленото доверие;
а вие знаете, че приливът най-лесно
изважда ги на бряг. И все пак бих сгрешил,
като не вярвам сам напълно в тоя слух,
ако вселя в сърцата ужас. И такава
безсмислена тревога би смутила силно
града в нощта, която иде. Да удвоят

в пристанището стражата — и при стените.
За тая вечер стига.

СЕДМА ПОЯВА

ДОН ФЕРДИНАНД, ДОН САНЧО, ДОН АЛОНЗО

ДОН АЛОНЗО

Графът, сир, почина:
чрез своя смел син отмъсти Диего.

ДОН ФЕРДИНАНД

Всичко
предвидих, щом узнах, и в тоя миг поисках
нещастиято да предотвратя.

ДОН АЛОНЗО

Химена —
пред вашите нозе тя слага своята скръб;
обляна в сълзи, проси правосъдие.

ДОН ФЕРДИНАНД

Но колкото да й съчувствувам, аз мисля,
достойно наказание получи графът
за дръзката обида. И макар да е
заслужено това, без съжаление
не мога да изгубя пълководец славен,
След тая дълга служба в моята държава,
след неговата кръв, проливана за мене,
каквито чувства и да буди гордостта му,
безсилен аз скърбя пред неговата смърт.

ОСМА ПОЯВА

ДОН ФЕРДИНАНД, ДОН ДИЕГО, ХИМЕНА, ДОН САНЧО, ДОН АРИАС, ДОН АЛОНЗО

ХИМЕНА

Сир, правосъдие.

ДОН ДИЕГО

Сир, чуйте ни.

ХИМЕНА

Аз падам

в нозете ви.

ДОН ДИЕГО

Прегръщам коленете ви.

ХИМЕНА

Аз искам справедливост.

ДОН ДИЕГО

Чуйте моята

защита.

ХИМЕНА

Накажете дръзкия младеж:
събори той опората на трона ви,
уби баща ми.

ДОН ДИЕГО

Отмъсти за своя.

ХИМЕНА

Кралят

дължи възмездие за неговата кръв.

ДОН ДИЕГО

За справедлива мъст не се наказва никой.

ДОН ФЕРДИНАНД

Станете двамата, спокойно говорете.

Химена, аз споделям вашата печал;
и в моята душа е тая скръб. — Недейте
смуцава жалбата й — после говорете.

ХИМЕНА

Баща ми мъртъв е. Видях кръвта му как
от благородната му гръд поройно блика;
кръвта, която често вашите стени
закриляше, която толкоз пъти битки
печелеше за вас — проляна тая кръв
от гняв дими се, че за други — не за вас
сега се лее, с тая кръв, която в бой
не се проля, Родриго напои пръстта
на вашия дворец. Към мястото безсилна
и бледна се затекох, мъртъв го намерих.
Простете, сир, скръбта ми, глас ми не достига
за тоя мрачен разказ; сълзи и въздишки
ще ви разкажат всичко.

ДОН ФЕРДИНАНД

Смелост, твоят крал
като баща, о, дъще, иска да ти служи.

ХИМЕНА

След туй нещастие голяма чест, о, сир!
Аз вече ви казах, че го намерих мъртъв,
с разкрита гръд, кръвта му, за да ме покърти,
дълга ми пишеше върху праха; или,
така низвергната, по-скоро ме зовеше
за мъст през раната му храбростта, и тя,

най-справедливият крал, за да я долови,
си служи с моя глас през скръбните уста.

Не позволявайте пред вашите очи,
при ваша власт такава волност да царува —
най-храбрите на смели удари да бъдат
излагани, и дръзкият младеж да може
над славата им да ликува, да се къпе
в кръвта им, да се гаври с паметта им. Воин
тъй доблестен ви се отне, ако за него
не отмъстите, пламъкът да ви се служи
угасва. И така, аз чакам мъст за своя
баща — за вас по-скоро, не да облекча
скръбта си. Загуба за вас е тая смърт,
за нея с друга отмъстете — кръв за кръв.
Пожертвайте за короната си всичко,
за своята особа й величие,
за благото държавно дайте в жертва туй,
с което се гордей таквоз безславно дело.

ДОН ФЕРДИНАНД

Отговорете, дон Диего.

ДОН ДИЕГО

Свиден дял,
когато губиш сили, и живот да губиш,
каква злочеста орис готви възрастта
преклонна на достойните към краля,
на попрището им! Аз, който бях прославен
за дълговремен труд, аз, който вред печелех
победи някога, се виждам днес, загдето
премного съм живял, осмян и победен.
Това, що нивга в бой, в обсада и засада
не стори Арагония, нито Гренада,
нито завистници, нито врази, почти
пред вас, в двореца ви, го стори графът, горд
от превъзходството, що немощната възраст
му даваше над мен, от завист поради

от вас направения избор.

Сир, косите,
под шлема побелели, и кръвта, тъй често
проливана за вас, ръката, някогашен ужас
за вражеската рат, опозорени щяха
да слязат в гроба, да не бях отгледал син,
за мен достоен, за страната и за краля:
подаде ми ръка и графа той уби;
възвърна ми честта, изми срама ми той.
Ако да бъдеш смел и за една плесница
да отмъстиш е нужно наказание,
гърмът на бурята ще трябва мене само
да поразии: когато прегреши ръката,
главата се наказва. Нека престъпление,
сир, разпратата ни назоват, главата аз съм,
ръката само — той. Химена се оплаква,
че е убил баща й — никога не би го
извършил, аз да бих могъл. Пожертвуйте
главата старческа, ръката пощадете —
тя може да послужи. С мойта кръв Химена
задоволете, аз наказан нека бъда,
и без да съм роптал пред строгата присъда,
умиращ без позор, аз ще умра без жал.

ДОН ФЕРДИНАНД

Въпросът важен е, да се разгледа трябва
от целия съвет.

Дон Санчо, придружете
Химена до дома й. Честната му дума
и мойт дом за дон Диего нека бъде
затвор. Повикайте сина му. Аз ще съдя.

ХИМЕНА

Убиецът, царю, ще трябва да погине —
и с право.

ДОН ФЕРДИНАНД

Дъще, отдъхни, смири скръбта си.

ХИМЕНА

Нещастията ми всред отдиха ще раснат.

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА ПОЯВА

ДОН РОДРИГО, ЕЛВИРА

ЕЛВИРА

Нещастнико, какво направи? Где отиваш?

ДОН РОДРИГО

Следя печалния поток на своята орис.

ЕЛВИРА

Отгде е тая смелост, тая нова гордост
да се явяваш там, где скърби си посял?
Как? Идеш да скверниш тук сянката на графа?
Не го ли ти уби?

ДОН РОДРИГО

За мене беше срам
животът му: честта ръката ми принуди.

ЕЛВИРА

Ала подслон в дома на мъртвия да дириш!
Нима е някога убиец спирал там?

ДОН РОДРИГО

И тъкмо ида аз на съд да се предам.
С учудено лице недей така ме гледа;
самин я причиних и диря аз смъртта.
Мой съд е любовта, мой съдник е Химена;
заслужих й гнева, сега заслужвам смърт
и удар, и присъда ида да приема
от нейната ръка като последен дар.

ЕЛВИРА

Избягай по-добре и скрий се ти от нея,
от нейните очи, от буйния й гняв:
не се излагай сам на първите вълни,
които пламенна скръбта й ще извика.

ДОН РОДРИГО

Не, милото дете, което огорчих,
не може с буен гняв да ме наказва строго;
но бих го удвоил, за да умра по-рано,
да можех да избягна всяка друга смърт.

ЕЛВИРА

Химена е в двореца, потопена в сълзи,
и придружавана оттам ще се завърне.
Родриго, моля те, не ме мъчи — избягай!
Какво ще кажат, тук ако те види някой?
Всред туй нещастие нима ще трябват хули,
че тук убиеца на татка си търпи?
Тя скоро ще се върне; виждам я, че иде:
поне за нейна чест, Родриго, скрий се!

ВТОРА ПОЯВА

ДОН САНЧО, ХИМЕНА, ЕЛВИРА

ДОН САНЧО

Да,

отплата кървава за вас е нужна днес:
гневът ви е правдив, а сълзите — законни;
и с думи аз не гледам да ви утеша,
нито да ви смиря. Ала, ако могъл бих
достойно да ви служа, моя меч вземете,
виновният да се накаже, любовта ми
да отмъсти за тая смърт. Ще вдъхне сила
на моята ръка заповедта ви.

ХИМЕНА

Аз

нещастна!

ДОН САНЧО

Приемете моята услуга.

ХИМЕНА

Бих оскърбила краля, справедливост който
ми обеща.

ДОН САНЧО

Вий знайте, тя върви тъй бавно,
че много често ненаказан си остава
престъпникът; и тая нейна бавност бива
причина тук за много сълзи. Позволете
по-бързо да накаже рицаря за вас.

ХИМЕНА

Последен лек; ако потрябва — и все още
към моята беда, ако сте милостив —
свободен сте тогаз да отмъстите.

ДОН САНЧО

Едничко щастие за моята душа;
надявам се — и тъй доволен си отивам.

ТРЕТА ПОЯВА

ХИМЕНА, ЕЛВИРА

ХИМЕНА

Свободна съм най-сетне, мога без принуда
да ти разкрия живите си болки, мога
на своите въздишки тъжни път да дам;
душата си и мъките си да отбуля.

Баща ми мъртъв е; въоръжен Родриго
със първия си меч прекъсна му живота.
Плачете вий, очи, залейте ме със сълзи!
Погреба другата едната половина
на моя клет живот и кара ме сега
да отмъстя за туй, което нямам вече,
на туй, което имам.

ЕЛВИРА

Успокойте се!

ХИМЕНА

Ах! Колко ненавреме за покой говориш
в голямото нещастие! Какво скръбта ми
ще усмири, ако не бих могла да мразя
ръката, що я причини? И вечна мъка
ме чака, престъплението щом преследвам
— престъпника обичам.

ЕЛВИРА

Той уби баща ви
и още го обичате!

ХИМЕНА

Елвира, малко

е да обичам: аз го обожавам; обич
и гняв се в мене борят; виждам своя враг
в любовника си; чувствавам, макар и гневна,
в сърцето ми борба с баща ми води
Родриго: и ту слаб, ту силен, ту възторжен,
напада го, притиска, брани се, отстъпва;
но в тежката борба между любов и гняв
сърцето ръфа той, но не дели душата;
и власт, каквато и да има любовта
над мене, своя дълг все пак ще следвам: бързам
натам, където днес честта ме задължава.
Родриго ми е скъп, за неговата орис
скърбя; и негова страна сърцето взема;
но знам коя съм и че мъртъв е баща ми.

ЕЛВИРА

Ще го преследвате?

ХИМЕНА

Каква ужасна мисъл!

Какво принудено преследване! Аз искам
главата му и се боя — ще я получа:
загине ли, и мене чака смърт, а искам
да го накажа!

ЕЛВИРА

Оставете тая мисъл;
не се обвързвайте с такъв жесток закон.

ХИМЕНА

Как! В моите ръце нали умря баща ми,
кръвта му иска мъст и аз да я не чуя!
Сърцето ми, без срам от други чар пленено,
нима безсилни само сълзи му дължи!
И как ще изтърпя, любов подкупна е подло
мълчание честта у мен да заглуши!

ЕЛВИРА

Повярвайте ми вий, простено ще ви бъде,
тъй гневна че не сте били към своя мил,
към скъпия любим: говорихте със краля —
и стига ви това; не бързайте тогава,
не се отдавайте на странното си чувство.

ХИМЕНА

Честта ми е засегната, ще отмъстя;
и както и да ни примамва любовта,
за благородните е срамна всяка прошка.

ЕЛВИРА

Но вий обичате и той ви се харесва.

ХИМЕНА

Признавам.

ЕЛВИРА

Но какво ще правите тогава?

ХИМЕНА

Честта си да спася и с мъката да свърша,
ще го преследвам и след него ще умра!

ЧЕТВЪРТА ПОЯВА

ДОН РОДРИГО, ХИМЕНА, ЕЛВИРА

ДОН РОДРИГО

Да ме преследвате, напразно! — запазете
честта си, за да ми отнемете живота.

ХИМЕНА

Елвира, где сме ний какво аз виждам тука?
Родриго в моя дом! Родриго е пред мене!

ДОН РОДРИГО

Кръвта ми не щадете; сладостта вкусете
на мойта смърт и на мъстта си.

ХИМЕНА

Ах!

ДОН РОДРИГО

Но чуй ме!

ХИМЕНА

Умирам аз.

ДОН РОДРИГО

Минута само.

ХИМЕНА

Да умра

ме остави, иди си.

ДОН РОДРИГО

Само две слова:

след туй отговори ми с тоя меч.

ХИМЕНА

Как! Още

с кръвта на татка напоен!

ДОН РОДРИГО

Химена моя...

ХИМЕНА

Махни ужасния си меч, за мене станал,
за твоята вина и за живота — укор.

ДОН РОДРИГО

Не, погледни, омразата си да разпалиш,
и да увеличиш гнева си, и смъртта ми
да ускориш.

ХИМЕНА

Обагрен е от моя кръв.

ДОН РОДРИГО

За да изгуби тая багра, потопи го
в кръвта ми.

ХИМЕНА

О, жестокост, да убиеш само
в един ден с меч бащата, дъщерята — с поглед!
Не мога да търпя, махни го скоро: искаш
да те изслушам, а ме караш да умра!

ДОН РОДРИГО

Аз върша туй, което искаш, но желая
на моя клет живот сама да туриш край;
не чакай за това от моята любов
да се разкайва подло за доброто дело.
Непоправимата последица набързо

избухване баща ми позореше, мене
покриваше със срам. Плесница знаеш що е
за храбрия; засегнат бях и аз — подирих,
открих виновния и отмъстих за двама;
ако потрябваше, аз пак го бих извършил.
Но туй не ще рече, че се не бори дълго,
и с мене, и с баща ми, моята любов
за тебе. Силата ѝ виж: такваз обида,
а аз се двоумях дали да отмъстя!
Да понеса обидата или да стана
за тебе нетърпим! Разбрах, била е бърза
ръката ми; бях много буен; твойта хубост
би надделяла, знам, ако пред твоя чар
не трепна мисълта, че който е без чест,
не те заслужва — и че ти, която бе
за благородния сърце разкрила, щеше
опозорения тозчас да намразиш.
Че подчиня ли се на твоята любов,
за твоята ръка ще бъда недостоен.
Аз пак ти казвам — и до сетния си дъх
не ще престана, знам, това да ти повтарям:
Обидих те, но туй аз сторих, за да мога
да излича срама и тебе да заслужа;
но след като спасих честта си и баща си,
сега съм аз готов и тебе да спася.
При тебе ида аз, кръвта си да ти дам.
Изпълних и сега пак върша своя дълг.
Знам, мъртвият баща отплата чака днес:
не исках жертвата от тебе аз да скрия.
Убий за тая кръв, която той изгуби,
тогава, който горд без жал я бе пролял.

ХИМЕНА

Макар да съм твой враг, Родриго — аз не мога
да хуля, че си ти избягал от позора;
и както да гори дълбоката ми болка,
не те осъждам аз, а горко се оплаквам.

Аз знам — от твоята великодушна смелост
какво е искала покрусената чест:
изпълнил си дълга на честния човек
и ме научи как аз своя да изпълня —
за мене бе урок печалната победа;
баща ти е спасен и твойта слава крепне —
сега е моят ред и грижата — за своя
баща да отмъстя и да спася честта си.
Заради тебе, ах, отчаяна съм аз
и ако друго зло баща ми би отнело,
за моята душа утеха би била
едничка радостта, че мога да те виждам —
и, въпреки скръбта, блажена щях да бъда,
че скъпата ръка изтрива моите сълзи.
Но ето, че и тебе губя аз след него:
пред моята любов честта ще надделее
и тоя страшен дълг ми повелява днес
да действувам сама за твоята погибел.
От любовта ми ти не чакай низки чувства
за наказание. Каквото любовта ни
и да мълви за тебе, трябва с благородство
да ти отвърна аз — ти прояви към мене
достойнство, като ме оскърби, достойна
чрез твойта смърт и аз ще трябва днес да бъда.

ДОН РОДРИГО

Каквото иска твойта чест — не го отлагай!
Тя иска моята глава, аз ти я давам
за тая благородна цел да стане жертва!
Присъдата, смъртта — за мен ще бъдат сладки;
да чакам бавно правосъдие — то значи
отплатата и твойта слава да забавя.
Аз ще умра щастлив от толкоз хубав удар!

ХИМЕНА

О, не, аз твой съм враг, но не — и твой палач!
Така да взема твоята глава! — Ще трябва

да я нападам аз, но да я браниш ти;
сама от другиго да я получа; трябва
да те преследвам аз; а не — да те наказвам!

ДОН РОДРИГО

Каквото любовта ни и да ти говори,
с великодушие ти трябва да отвърнеш
и за баща си ти да отмъстиш със чужди
ръце — повярвай ми, това не е отплата;
със своята ръка аз отмъстих за всичко,
с ръката си и ти ще трябва да мъстиш.

ХИМЕНА

Защо, жестоки, настояваш? Отмъстил си
без помощ ти, а мене искаш да помагаш!
Ще следвам твоя пример, имам доста смелост
да не споделям с тебе своята слава. Нищо
баща ми, мойта чест не искат да дължат
на твоята любов и отчаяние.

ДОН РОДРИГО

О, строга чест! Какво да сторя, та най-сетне
да имам тая милост? В името на своя
баща или на нашето приятелство
ти отмъсти или от жал ме накажи!
От твоята ръка желал бих да умра,
но не и с твоята ненавист да живея.

ХИМЕНА

Не мога да те мразя.

ДОН РОДРИГО

Трябва.

ХИМЕНА

Аз не мога.

ДОН РОДРИГО

Нима не се боиш от укор, от мълва?
Когато престъплението се узнае
и твоята любов, какви ли клевети
злосторниците ще измислят? Застави ги
да млъкнат! Запази доброто свое име
чрез мойта смърт!

ХИМЕНА

Сияе то, щом ти живееш!
Аз искам тая чест гласът на черна завист
да възвиси и мойта болка да оплаче,
като узнай, че аз те любя и преследвам.
Иди си, не показвай пред скръбта ми туй,
което любя аз, а трябва да изгубя!
Всред мрака на нощта укривай своята сянка!
Ако те видят тук, честта ми се излага.
Едничък повод за мълвата да узнае,
че съм търпяла твоето присъствие —
не я оставяй да петни честта ми!

ДОН РОДРИГО

Нека

умра!...

ХИМЕНА

Върви си!

ДОН РОДРИГО

Що реши?

ХИМЕНА

Ще сторя всичко
за своя клет баща да отмъстя, макар
тъй хубава любов гнева ми да смущава,
но въпреки дълга суров и безсърдечен
желала бих едно: да не извърша нищо.

ДОН РОДРИГО

О, чудеса на любовта!

ХИМЕНА

О, кръстна мъка!

ДОН РОДРИГО

И сълзи, и тъги бащите ще ни струват!

ХИМЕНА

Би ли повярвал някой?...

ДОН РОДРИГО

Би ли казал някой?

ХИМЕНА

Че щастието бе тъй близко и отлитна!

ДОН РОДРИГО

Че близко до брега внезапна буря мигом
надеждите разби!

ХИМЕНА

О, смъртоносна болка!

ДОН РОДРИГО

О, лишни съжаления!

ХИМЕНА

Върви си, казвам —
не ще те слушам вече!

ДОН РОДРИГО

Сбогом! — Ще влека
живот мъртвешки аз, догдето за разплата
не го отнемеш ти.

ХИМЕНА

Успея ли в това,
повярвай, нито миг не ще остана аз
след тебе да живея на земята. Сбогом!
Излез — и гледай, моля, никой да не види!

ЕЛВИРА

Каквито и беди небето да ни праща...

ХИМЕНА

Не ме измъчвай — остави ме да въздишам:
аз дия тишина и мрак за своята скръб.

ПЕТА ПОЯВА

ДОН ДИЕГО

Напълно никога не знаем ние радост
и нашият успех примесен е с печал:
помътен е от скръб най-чистият кристал
на нашата душа. От тая скръб смутена
простенва тя всред щастieto. В радост цял
аз плувам, а треперя от боязън; мъртъв
видях врага, от който бях ранен; ръката,
която отмъсти за мен, не съм видял.
Напразно, изнурен от безполезна грижа,
залутан из града, по цял ден аз се движа:
от старините ми забравената мощ
безплодно се хаби да диря в тая нощ
и всякога, и вред все тоя победител.
На бягството му тук не виждам аз следите —
прегръщам сянката на своя син. И страх,
и подозрения обсаждат обичта ми —
тя с призраци дружи и всичко тук я мами, —
боя се от кръга на тоя мъртъв граф —
пред мене броят им надига се и расне.
Родриго мъртъв е или в тъмница гасне.
О, небеса! Дали се мамя в тоя час,
или наистина сина си виждам аз?
Молбите ми са чути — той е без съмнение!
Разпръснат е страхът и мъките ми спрени!

ШЕСТА ПОЯВА

ДОН ДИЕГО, ДОН РОДРИГО

ДОН ДИЕГО

Родриго! Най-подир небето те изпраща.

ДОН РОДРИГО

Уви!

ДОН ДИЕГО

Въздишки в радостта ми ти не смесвай;
да си поема дъх ми позволи; честта ми
причини няма днес да бъде недоволна;
достоеен неин подражател, твойта смелост
героите на моя род пак възкреси!
От тях изтичаш ти, от мене идеш ти;
и твоят удар пръв е като всички мои,
и хубавият плам на твойта буйна младост
чрез този опит, знай, достига мойта слава!
Опора в старостта и мое висше благо,
ела до белите коси — на тях честта
ти връщаш! — целуни страната, от която
ти смело изличи печата на срама!

ДОН РОДРИГО

Честта се пада вам; отгледан с ваши грижи,
ваш син — как можех аз да не постъпя тъй?
Щастлив съм, възхитен, че ме харесва тоя,
комуто аз дължа живота; но ревнив
не бивайте, ако всред радостта след вас
се осмеля за себе си да мисля; доста
ласкахте с думи мойто отчаяние,
свободно позволете ми да го излея!

Не се разкайвам аз, че съм ви служил, но
върнете благо, което похитих!
Въоръжена днес за вас да отмъсти,
ръката ми отне най-скъпото за мене
чрез тоя славен удар; замълчете; всичко
за вас изгубих; върнах ви напълно туй,
което ви дължах.

ДОН ДИЕГО

Високо възвиси
плода на своята победа — аз ти дадох
живот, а ти честта ми връщаш; и сега
за тая чест, по-скъпа от живота, аз
дължа ти много. Но благородното сърце
от слабости освободи — честта една е,
любовниците много; любовта е само
наслада, дълг — честта!

ДОН РОДРИГО

Що думате?

ДОН ДИЕГО

Това,
което трябва ти да знаеш.

ДОН РОДРИГО

Мойта чест —
обидена си отмъщава тя на мене!
Позорът е един — еднакво съпровожда
и плахия войник, и подлия любовник.
Недейте верността ми съди; позволете
да бъда благороден, не — клетвопрестъпник!
Не могат лесно тъй да падат моите връзки;
държи ме думата, макар да съм без вяра;
и тъй като не би могла да бъде моя
Химена — чакам аз за себе си смъртта!

ДОН ДИЕГО

Да дириш сам смъртта — не е дошло туй време.
И кралство, и народ на тебе гледат днес:
в голямата река е влязла страшна флота —
и щяла тя града, страната да нападне.
След малко маврите ще слязат и с нощта,
и с прилива завчас ще стигнат до стените.
В безреда дворът е; народът — всред тревога;
навред се врява чуй, навред се виждат сълзи!
Но в общата беда помогна ми съдбата
да срещна в своя дом приятели, които
узнали за срама, запалени от ревност,
дошли са да мъстят и те за моя срам.
Преварил си ги ти, но смелите ръце
жадуват в тоя миг за африканска кръв.

Иди при тях, честта сега те там зове,
да бъдеш вожд желан на храбрата дружина.
Иди и отблъсни вековния си враг:
и искаш ли да мреш, умри от славна смърт;
използувай поне представения случай;
спаси със своята смърт живота днес на краля;
но по-добре оттам с победа се върни!
Не спирай озарен от тая слава само,
че ти си отмъстил: от краля искай силом
да ти прости, а от Химена — да мълчи;
щом я обичаш ти, върни се победител —
и знай, че само тъй сърцето й печелиш!
Но хвърка времето, за да се губи в думи,
аз те задържам с тях, а искам да летиш —
ела, тръгни след мен и покажи на краля,
че му възвръщаш ти това, що губи с графа.

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА ПОЯВА

ХИМЕНА, ЕЛВИРА

ХИМЕНА

Дали не е лъжлив слухът, Елвира?

ЕЛВИРА

Вие

не бихте никога повярвали, че всички,
като един човек, възнасят в небеса
на тоя млад герой нечуваното дело.
Пред него маврите били опозорени;
едва настъпили, и търтили на бяг.
Удържат нашите в тричасов бой напълно
победа, двамата крале залавят в плен.
За храбрия им вожд е нямало прегради.

ХИМЕНА

И тия чудеса са дело на Родриго?

ЕЛВИРА

Награда негова са двамата крале:
той сам ги победил и сам ги взел във плен.

ХИМЕНА

Но тая странна вест отгде си ти узнала?

ЕЛВИРА

От целия народ — навсяде той възславя
делата му и свой спасител го зове;
зове го ангел свой и свой освободител.

ХИМЕНА

А кралят — как ли той на тая храброст гледа!

ЕЛВИРА

Родриго не посмя да се яви пред него,
но дон Диего сам представи оковани
пленените крале — и като милост проси
благоволение от тоя мъдър крал
на своята страна спасителя да види.

ХИМЕНА

Ранен не е ли той?

ЕЛВИРА

Не знам подобно нищо.
Но вий сте бледна! Съвземете се!

ХИМЕНА

Гневът ми
отслабнал нека също се съвземе! Нима,
загрижена за него, аз да се забравя?
Възславят, хвалят го, все одобрявам аз!
Безгласна е честта, безсилен е дългът!
Млъкни, любов, дай път на моя гняв: крале
ако е победил, убил е той баща ми.
И тоя траур, знак за моето нещастие,
е първата следа от неговата храброст.
О, нека другаде мълвят за благородство,
за престъпление тук всичко ми говори.

Воали, крепове, украси, облекло,
предписани от първата победа — вие,
които будите отново мойта мъст,
против страстта ми подкрепете мойта чест;
и моята любов, когато надделее,
напомняйте ми вий за скръбния ми дълг,
нападайте без страх ръката победила.

ЕЛВИРА

Смирете своята скръб, инфантата тук иде.

ВТОРА ПОЯВА

ИНФАНТАТА, ХИМЕНА, ЛЕОНОРА, ЕЛВИРА

ИНФАНТАТА

Не ида тука аз да утеша скръбта ти,
а по-скоро — да слея сълзите с въздишки.

ХИМЕНА

Вземете по-добре дял в тази обща радост,
вкусете радостта, небето що ви праща,
друг няма право тук да плаче и въздиша.
Родриго отстрани опасността и с меч
народното спасение възвърна, само
за мене още днес остават тия сълзи:
града избави той, на своя крал послужи,
за мене само смърт донесе храбростта му.

ИНФАНТАТА

Химена, вярно е — той чудеса извършил.

ХИМЕНА

За жалост, тоя слух до мене стигна вече;
и чувам аз навред да го провъзгласяват
за воин несравним и за злочест любовник.

ИНФАНТАТА

С какво народната мътва те наранява?
Туй Марсово дете харесваше и ти:
за него биеше сърцето ти — и него
да славиш, ще рече да хвалиш своя избор.

ХИМЕНА

О, всеки би могъл да го похвали с право!

Ала похвалата събужда в мене мъка,
изостря ми скръбта, като го величае:
аз виждам кой е той и виждам що аз губя.
Каква жестока скръб за моята душа!
С достойнството му расте и любовта ми;
но все пак моят дух по-силен си остава
и той ще се стреми към неговата смърт.

ИНФАНТАТА

До вчера тоя дълг за тебе беше почит,
усилието ти — достойно за възторг!
И всеки, възхитен от твойта чудна смелост,
за твоята любов скърбеше. Но дали
повярвала би ти на вярната ми дружба?

ХИМЕНА

Престъпник бих била, ако не те послушам.

ИНФАНТАТА

Тогавя туй, що бе правдивост, днес не е.
Родриго е за нас единствена опора,
надежда и любов на целия народ,
крепи Кастилия и маврите заплашва.
И с тази истина съгласен е и кралят,
че сам баща ти е възкръснал в него днес:
и ако искаш с две слова да се изкажа,
ти с неговата смърт преследваш обща гибел.
И за да отмъстиш, в ръцете на врага
нима ще предадеш родината си ти?
Законно ли е туй да бъдеш против нас,
виновни ли сме ний наказани да бъдем?
И длъжна ли си ти най-сетне да се жениш
за тоя, който скръб в сърцето ти всели:
изтръгнала бих аз сама това желание;
лиши го от любов, но му спаси живота!

ХИМЕНА

Ах! Толкова добра не мога аз да бъда;
предели никакви не знае моят дълг.
Макар да се стреми сърцето ми към него,
макар народ и крал с любов да го възнасят,
макар и ограден с войска — все пак ще ида
да скрия лаврите под своите кипариси.

ИНФАНТАТА

О, благородно е една глава тъй скъпа
да жертвуваш за мъст на своя клет баща,
но по-достойно е за благо то народно
да жертвуваш кръвта на своя род. Повярвай,
без твоята любов наказан той ще бъде;
и друга казън днес не му е нужна вече.
Знай, родната страна това ти повелява!
Как мислиш ти, дали ще позволи туй кралят?

ХИМЕНА

Откаже ли ми той, аз няма да мълча.

ИНФАНТАТА

Химена, обмисли какво сега ще вършиш!
Прощавай! И сама спокойно обсъди!

ХИМЕНА

След бащината смърт за мене няма избор.

ТРЕТА ПОЯВА

ДОН ФЕРДИНАНД, ДОН ДИЕГО, ДОН АРИАС, ДОН РОДРИГО, ДОН САНЧО

ДОН ФЕРДИНАНД

Наследнико велик на знатен род, велик —
род, който винаги бе слава за Кастилия,
дал толкоз прадеди, прочути с храбростта си,
що още с първия свой опит ти достигна,
аз чувствавам се слаб да те възнаградя:
властта ми малка е за твоите заслуги.
Страната да спасиш от враг неукротим,
под твоята ръка да крепне моят скиптър
и маврите да спреш, преди да съм успял
в тревогата да дам повеля да се спрат —
това са подвизи, които ми отнемат
надеждата дори да ти се отплатя.
Но двамата крале пленени ще ти бъдат
награда; аз ги чух, нарекоха те СИД,
а сид на техния език е повелител.
За тебе титла днес не виждам по-достойна,
не ми е свидна тя, носи я занаяпред!
И нека буди страх това велико име
в Гренада и навред — и да показва то
какво си ти за мен, какво ти аз дължа!

ДОН РОДРИГО

О, господарю мой, щадете скромността ми!
Не давайте такваз цена за мойто дело,
не ме заставляйте пред вас да се червя —
дарявате ми чест, която не заслужвам.
Аз зная, че кръвта, живота си съм длъжен
да жертвувам дори за благо то народно;
изгубя ли ги днес за тъй достойна цел,

изпълнил бих дълга на поданик към краля.

ДОН ФЕРДИНАНД

Не всички, своя дълг които изпълняват,
отплащат се така, с такава чудна смелост;
когато храбростта до крайност не отива,
успехи бляскави не може да даде.
Затуй ни позволи сега да те възхвалим
и всичко разкажи за своята победа.

ДОН РОДРИГО

О, господарю, вам известно е било,
че пред опасността, слетяла над града,
добри приятели, събрани у баща ми,
предложиха за вожд да бъда аз избран...
Но, господарю мой, простете смелостта ми,
без ваше знание, която проявих:
отредът бе готов, опасността — наблизно,
покажех ли се вълн, главата си излагах;
а трябваше ли туй, по-сладко бе за мене
в сражение за вас да срещна аз смъртта.

ДОН ФЕРДИНАНД

Усърдието ти да отмъстиш прощавам
и защитената страна възславя тебе:
напразно занапред Химена ще говори,
ще я изслушвам аз, но само за утеха.
Но продължи!

ДОН РОДРИГО

И туй, предвождана от мене,
самоуверено дружината върви.
Петстотин тръгнахме, три хиляди там бяхме,
когато стигнахме пристанището ний.
Като ни гледаха, че стъпваме туй смело,
безстрашни ставаха най-плахите дори.
Щом стигаме, завчас аз скривам двете трети

вдън корабите, що намерихме тогаз;
а другите — на тях растеше бързо броят —
нетърпеливо те стоят около мене
и лягат наземи, и без да вдигат шум,
така голяма част прекарват от нощта.
По моя заповед и стражата се скрива,
и тъй помага тя на моя хитър план.
Преструвам се пред тях, че заповед от вас
получил съм сега и нея изпълнявам.

Най-сетне приливът и мрачината звездна
помагат да съзрем до тридесет платна;
надига се вълна, с морето към брега
прииждат маврите. Пропущаме ги ние;
и всичко в тоя миг спокойно им изглежда;
и никакъв войник — покрай брега, нито
по градските стени — мълчание навред,
и вярват вече те: издебнат е врагът;
те стигат до брега — и спущат котва, слизат,
понесени без страх към тия, що ги чакат.
Ний ставаме тогаз и всички изведнъж
с хилядогласен вик огласяме небето.
Откликват нашите от корабите; идат
въоръжени те, и маврите смутени,
едва-що слезли на брега, обзема страх;
преди да ги сразим, те вече са сразени.
За плячка тичаха, а среща ги войската;
притискаме ги вред — по суша, по вода, —
потоци тяхна кръв проливаме, преди
да се съпротиви поне един от тях.
Но скоро техните крале ги пак събират
и, смелост вдъхнали, забравят те страха:
срамът, че ще умрат, преди да са се били,
нарежда всички в строй и връща доблестта им.
И тръгват срещу нас с обнажен меч в ръка
да смесят в ужаса кръвта си с наша кръв.
И кораби, и бряг, и суша, и вода
превръща се в поле, где властвува смъртта.

О, колко подвизи, възвишени дела
безславно се таят всред мрака, гдето всеки
на своите удари свидетел сам е бил,
без да е знаел где ще наклони съдбата.
При всички бивах аз, у всички всявах бодрост
увличах ги напред или им давах помощ,
които идеха, редях и тласках в боя
и кой ще победи, не знаех до зори.
Но съмна, и денят за нас разкри победа,
за маврите — разгром; духът им ги напуща,
щом виждат, че за нас подкрепя нова иде,
и техният копнеж отстъпва пред страха.
На корабите в миг отрязват те въжета,
надават страшен вик до небесата чак —
в безреда тръгнаха, дори не виждат те
дали са с тях могли кралете да отстъпят.
Пред тоя силен страх забравят те дълга.
Довя ги приливът и отливът отвя ги.
Но техните крале, притиснати от нас,
и още няколко ранени смело бранят
живота си. Сам аз напразно ги подканям,
без страх обнажил меч, дори не чуват те;
но щом съзират вред пред своите нозе
да падат до един войниците им храбри,
и че сами сега напразно ще се бранят,
за вожда питат те; обаждам се, кралете
предават се тогаз. И двамата ви пратих
в един и същи миг; и боя прекратих
по липса на войска.
Така, за да ви служа...

ЧЕТВЪРТА ПОЯВА

ДОН ФЕРДИНАНД, ДОН ДИЕГО, ДОН РОДРИГО, ДОН АРИАС, ДОН АЛОНЗО, ДОН САНЧО

ДОН АЛОНЗО

Химена, сир е тук и проси правосъдие.

ДОН ФЕРДИНАНД

О, неприятна вест, досаден дълг! Наместо да ти благодаря, аз трябва да те гоня. Не бива тук сега да те намери тя; но първо позволи да те прегърна аз.

(ДОН РОДРИГО излиза.)

ДОН ДИЕГО

Макар че го следи, Химена би желала да го спаси.

ДОН ФЕРДИНАНД

Мълви се, че го люби тя —
ще проверя. Но вид по-тъжен си придайте!

ПЕТА ПОЯВА

ДОН ФЕРДИНАНД, ДОН ДИЕГО, ДОН АРИАС, ДОН САНЧО, ДОН АЛОНЗО, ХИМЕНА,
ЕЛВИРА

ДОН ФЕРДИНАНД

Бъдете най-подир доволна, всичко стана,
тъй както искахте: Родриго победи,
но той умря пред нас от своите смъртни рани;
на туй небе сега благодарете вие,
че отмъсти за вас.

(На дон Диего.)

О, вижте, побледня!

ДОН ДИЕГО

Но вижте, вече тя припада, господарю!
О, израз на любов безпримерна и чудна!
Скръбта ѝ ви разкри сърдечните ѝ тайни
и в нейната любов повярвахте и вий!

ХИМЕНА

Родриго! Мъртъв!

ДОН ФЕРДИНАНД

Не, той жив е още, пази
в сърцето си любов към тебе неизменна:
скръбта си успокой, която те издава.

ХИМЕНА

О, сир, припада се не само от печал,
голямо щастие припадък предизвиква,
внезапно дойде ли, то чувствата гнети.

ДОН ФЕРДИНАНД

Та невъзможното да вярваме ли ние?
Химена, твойта скръб се ясно прояви!

ХИМЕНА

Нещастieto ми прелейте още, сир,
и плод на мойта скръб припадъкът да бъде:
раненото сърце изведе ме дотам.
Смъртта ще го спаси, не ще го аз преследвам;
ако от рани той за благо народно
почине — моят план и мойта мъст пропадат:
един тъй хубав край би ме обидил много.
Аз искам да умре, но не така прославен
и не тъй възвисен, от блясъци огрян,
не в скута на честта, а там — на ешафода,
не за родината, а — заради баща ми;
и нека споменът за него избледнее!
Смъртта за роден край не е печален жребий,
една прекрасна смърт ще го обезсмърти.

За мене радост е победата му славна;
страната тя крепи и жертвата ми връща,
най-знатната и най-прославена от всички,
водачът, увенчан не със цветя, а с лаври —
и тая жертва е достойна да изкупи
вината за смъртта на моя клет баща...

Каква надежда днес увлича ме, уви!
Та за какво от мен ще се бои Родриго?
Що могат сълзите презрени да му сторят?
За него вашата страна е край свободен;
там той под ваша власт свободно върши всичко;
и както над врага, над мене тържествува.
Във вражеската кръв удавената правда
за победителя е нов трофей; сега
ний правим блясъка по-силен, да вървим
между пленените крале ни повелява
презрението на законите...

ДОН ФЕРДИНАНД

Дете,

голям е твоят гняв. Когато се дарява
тук правосъдие, в блюдата слагат всичко:
баща ти е убит, но той е предизвикал
и справедливостта налага снизхождение.
Преди да ме виниш, че мек изглеждам, питай
сърцето си — и чуй как то благодари,
че съм за тебе аз избрал такъв любовник.

ХИМЕНА

За мене! Тоя враг! Виновник за гнева ми,
за моята печал! Убиец на баща ми!
Тъй малко правото да моля те зачитат,
че сякаш им дължа, загдето ме не слушат!

Но щом отказвате на сълзите ми право,
сир, позволете ми оръжие да взема;
с оръжието той ме оскърби, и аз
със същото сега ще му се отплатя.
От всички рицари главата му аз искам.
О, нека се сразят и щом борбата свърши,
за оня, който тук главата донесе,
за победителя, ще се омъжа. С ваше
съгласие, о, сир, да разгласим това!

ДОН ФЕРДИНАНД

Установен у нас е този обичай,
най-храбри воини страната ни да губи
все под предлог, че са нападали без право;
плачевният успех на злото често пъти
виновния крепи, невинния наказва.
Родриго ми е скъп; свободен той ще бъде,
на лихата съдба не ще го аз оставя;
и да е провинен прекрасният човек,
врагът със своя бяг отнесъл е вината.

ДОН ДИЕГО

Как! Вий отхвърляте за него, сир, закони,
които вашият дворец е изпълнявал!
Какво народът ви ще каже, завистта,
ако под вашето крило се той прикрива
и дири в туй повод, за да не се яви
там, гдето смелите умират, но със чест.
Помътила се би победната му слава,
и на победата плода не би опитал.
Той отмъсти без страх за дързостта на графа,
и днес да се държи като достоен мъж!

ДОН ФЕРДИНАНД

Добре, съгласен съм, но хиляди ще искат
да вземат мястото. Наградата, която
за победителя Химена обеща,
от рицарите ми ще създаде врази.
И грешно би било да се остави сам —
достатъчно веднъж в борбището да влезе!
Когото искаш ти, Химена, избери,
но след двубоя им не искай вече нищо.

ДОН ДИЕГО

Не оправдавайте, които се боят.
В откритото поле не ще се мерне никой.
След туй, което днес Родриго ни показва,
и най-суетният не би се претрашил
с такъв юначен мъж да иде да се бие!
Кой би бил тоя смел или по-скоро луд?

ДОН САНЧО

Открийте туй поле, и аз ще го нападам!
О, аз съм тоя луд или по-скоро смел!
Благословете в мен копнежа, що гори,
вий помните, нали, какво тук обещахте?

ДОН ФЕРДИНАНД

Химена, нему ли се поверяваш ти?

ХИМЕНА

Аз обещах.

ДОН ФЕРДИНАНД

Готов бъдете вий за утре.

ДОН ДИЕГО

Не бива вече, сир, да се отлага. Който е храбър — винаги готов е за борба.

ДОН ФЕРДИНАНД

Едва дошъл от бой, и пак да се сражава!

ДОН ДИЕГО

Докле разказваше, Родриго си отдъхна.

ДОН ФЕРДИНАНД

Поне за час, за два аз искам да отдъхне.
Но да не би такъв двубой да стане пример
и всеки, за да знай, че с мъка тая разпра,
що никога не съм харесвал, позволявам —
на мястото ни аз, ни дворът ми ще бъде.

(Говори на дон Ариас.)

Вий сам ще съдите за техните дела:
следете двамата достойно ли се бият
и победителя след туй ми доведете.
За неговия труд наградата една е:
аз искам сам да го представя на Химена,
за да получи той ръката ѝ в награда.

ХИМЕНА

Сир, тежка заповед налагате ми вие!

ДОН ФЕРДИНАНД

Оплакваш се, но знай, че любовта ти, щом
Родриго победи, отхвърля твойта жалба.
И не роптай против тъй леката присъда:
един от двамата ще стане твой съпруг!

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА ПОЯВА

ДОН РОДРИГО, ХИМЕНА

ХИМЕНА

Родриго, денем тук? Отгде взе тая смелост?
Погубваш мойта чест! Послушай ме, иди си!

ДОН РОДРИГО

На смърт отивам аз и ида тук сега,
преди да съм сразен, да кажа сетно сбогом.
Та моята любов не смее да приеме
смъртта, без за това да ви благодаря!

ХИМЕНА

Ти ще умреш!

ДОН РОДРИГО

Летя към оня миг, когато
на вас ще предадат живота ми разбит.

ХИМЕНА

Ти ще умреш! Нима дон Санчо тъй е страшен,
че вдъхва само страх в безстрашното сърце?
Кой те направи слаб и него — толкоз силен?
Родриго тръгва в бой, а мисли, че умира!
Той, който победи и маври, и баща ми,
преди да се е бил с дон Санчо, се отчайва!
Така ли смелостта при нужда те напуща?

ДОН РОДРИГО

Аз не отивам в бой, аз диря своята казън,
и вярната любов ме учи да не браня
живота си, щом вий ми искате смъртта.

Аз все така съм смел, но сили нямам вече
да пазя сам това, що вам се не харесва.
И още тая нощ бих срещнал аз смъртта,
ако бях влязъл в бой за собствена вражда:
но аз закрилях крал, народ, страна — и бих
им изменил, ако се защитавах зле.
Духът ми възвисен не мрази тъй живота,
че с вероломство днес да го напущам аз.
Вий искате сега смъртта ми, аз приемам
присъдата, щом тя засяга само мене.
И тъй като не бях достоен да умра
от вашата ръка, избирате вий друга:
но ударите ѝ не ще отблъсна аз;
дълга аз почит към ръката, що се бие
заради вас; пленен от мисълта, че тя
избрана е от вас, честта ви за да брани,
аз ще разкрия гръд и ще боготворя
чрез него вашата ръка, що ме погубва.

ХИМЕНА

Ако суровостта на тоя скърбен дълг
ме прави да преследвам твойта храброст, слага
на твоята любов такъв жесток закон,
че ти пред Санчо днес ще бъдеш беззащитен,
в туй заслепление помни, че става дума
не само за живот, а — и за чест; прославен
макар да е живял Родриго, щом узнаят,
че вече е умрял, ще кажат — победен е.

По-скъпа и от мен за тебе е честта:
ръцете ти в кръвта на татка тя потапя
и въпреки страстта те кара да отхвърляш
най-сладкия копнеж да бъда нявга твоя:
но все пак не скъпиш честта си, щом желаеш
да бъдеш ти надвит, без да си влязъл в бой.
Какво неравенство подрива храбростта ти?
Защо не си тъй смел или защо бе смел?
За да ме оскърбиш, затуй ли храбър беше?

Не си ли храбър, щом не бива да обиждаш?
И толкоз ли жесток с баща ми ти ще бъдеш,
та след победата да бъдеш победен?
Не, без да искаш смърт, аз пак ще те преследвам,
и своята чест брани, щом искаш да умреш.

ДОН РОДРИГО

Не трябват подвизи за славата ми вече,
щом графът е убит и маврите — разбити!
Защо ми е сега защита? Всеки знае,
че моят дух е смел, че мойта храброст може
да върши чудеса, че нищо под небето
не ми е скъпо тъй, като честта: Не, не.
Родриго в тоя бой ще знае да умре,
без да изложи чест, без някой да посмее
да му припише страх, без победен да бъде
и без над себе си да види победител:
Ще кажат само: „Той обичаше Химена;
без нейната любов не можеше живя;
той сам се подчини на строгата съдба,
която я склони главата му да иска.
И благородното сърце, ако откаже,
би се помислило, че върши престъпление.
Той своята любов изгуби за честта,
за своята любов напусна той света
и предпочете сам честта си пред Химена
и пред живота си — Химена.“ И така,
в двубоя блясъкът на мойта слава още
по-силно ще трепти и няма да угасне;
свободната ми смърт такава чест ще следва,
каквато никой друг не би ви подарил.

ХИМЕНА

Животът и честта щом няма да те спрат
да дириш днес смъртта — защото те обичах,
за тая ми любов брани се, отнеми
от Санчо своята Химена, мой Родриго,

та да не се предам на туй лице противно,
тъй както обещах. Какво да кажа друго?
Мисли за своята защита и дано
надвиеш моя дълг, заставиш ме да млъкна
и твоето сърце, ако обича още,
в борбата победи и отнеси Химена!
Прощавай! Срам ме е за тая подла дума.

ДОН РОДРИГО

Дали ще има враг непобедим за мене?
Излезте ми сега, наварци, маври, вие,
кастилци — все чеда на храбрата Испания!
Сдружете се, една войска станете днес,
за да се биете с ръката вдъхновена;
вдигнете всички вий против една надежда
усиления си — те пак не ще ви стигнат.

ВТОРА ПОЯВА

ИНФАНТАТА

О, знатност на рода, която в престъпление
 превърщаш моята любов!
И ти, любов, що в мен със мощ въставаш
против законите на тоя горд тиран!
 Пред тях ли трябва днес
 да се смириш, княгиньо?
Родриго, с тоя дух достоен си за мене,
но кралски син не си, макар да имаш доблест.
Безмилостна съдба, със строгост що дели
 честта от моите желания!
Нима е писано, такава тежка скръб
да струва изборът на рядка добродетел?
 О, небеса, сърцето
 какви въздишки чакат,
ако не смогне то, измъчвано до смърт,
да се смири — или любимия да срещне!
Но, съвест моя, спри! — и разумът се чуди,
 да губя тъй достоен избор!
Макар че моят род на властник ме обрича,
Родриго, аз със чест живяла бих при тебе.
 След своята победа
 ти заслужаваш трон!
И не показва ли туй славно име Сид,
което придоби, че трябва да царуваш?
Достоен е за мен, но той е за Химена;
 напразно го принесох дар!
Смъртта на нейния баща не ги разделя,
със съжаление преследва го дългът.
 Плод никакъв, нито
 от неговия грях,
нито от мойта скръб — съдбата щом приема

дори между врази да крепне любовта.

ТРЕТА ПОЯВА

ИНФАНТАТА, ЛЕОНОРА

ИНФАНТАТА

Що искаш, Леонора?

ЛЕОНОРА

Да ви ръкопляскам,
загдето най-подир намерихте покой.

ИНФАНТАТА

Отгде ми би дошъл покой всред тая скръб?

ЛЕОНОРА

Ако с надеждата погива любовта,
Родриго може ли да смайва смелостта ви?
Вий знаете в какво Химена го увлече:
и стане ли съпруг или умре, за вас
надеждата гасней и вий сте здрава вече.

ИНФАНТАТА

Ах! Има още...

ЛЕОНОРА

Що? Да се надявате?

ИНФАНТАТА

Но можеш ли ми ти надеждата отне?
Ако ли при таквиз условия се бие,
аз бих измислила с какво да разруша
последниците им. На много хитрини
жестоката любов нас, влюбените, учи.

ЛЕОНОРА

Щом бащината смърт не смогна да разпали
в душите им раздор, що можете вий стори?

Химена, ясно е, преследва днес Родриго,
но не с омраза — тя издействува борба
и първата ръка, която ѝ предлагат,
приема изведнъж: не дири тя ръце,
прославени в безброй възвишени дела;
дон Санчо стигай; той избора заслужва,
защото първи път се готви за борба.

У него липсата на опит тя цени.

И тъй като не е прочут, на него гледа
с доверие сега; и тая бързина,
с която бе избран, показва — тя че иска
борба, що би могла да надломи дълга ѝ,
що би доставила победа на Родриго
и да ѝ позволи да се успокои.

ИНФАНТАТА

Аз чувствавам това и въпреки Химена
сърцето ми трепти по тоя победител.
Нещастна влюбена, на що да се реша?

ЛЕОНОРА

Да си припомните чия сте дъщеря:
родена сте за крал, а любите Родриго!

ИНФАНТАТА

Прицел за моето сърце не е Родриго,
аз влюбена не съм в един прост благородник,
и моята любов не го зове така.

Твореца любя аз на толкова прекрасни
и доблестни дела — Сид любя аз сега.
Аз ще се покоря, но не от страх пред хули,
а — пред една тъй хубава любов. Дори
заради мене той да бъде увенчан,
пак няма аз назад дара си да приема.

В един такъв двубой победа го очаква,
затуй на нея пак ще го предам. А ти,
свидетелка на туй пронизано сърце,
завършено ела да видиш мойто дело!

ЧЕТВЪРТА ПОЯВА

ХИМЕНА, ЕЛВИРА

ХИМЕНА

Елвира, страдам аз и колко съм нещастна!
Надявам се и пак от всичко се боя;
не смея благослов към нищо да отправя;
разкайвам се завчас, щом пожела нещо.
Заставям двама аз оръжие да вземат,
а всякакъв успех със сълзи ще облея;
такваз е моята съдба: неотмъстена
за бащината смърт или Родриго — мъртъв.

ЕЛВИРА

И в двата случая спокойствие ви чака:
вий отмъстена сте или Родриго ваш е.
Такваз е вашата съдба: поддържа тя
честта ви и съпруг ви праща.

ХИМЕНА

Как! Предметът
на моя гняв или на моята омраза!
На татка ми или на моя мил — убиец!
И в двата случая ми дават за съпруг
опръскания с кръв, с най-свидна кръв за мене;
и в двата случая душата се бунтува:
по-силно от смъртта боя се аз от края.
Млъкнете, мъст, любов, смущавате духа ми,
с такваз цена не сте приятни вий за мене;
а ти, двигателю всемоощен на съдбата,
дано завършиш днес двубоя без успех,
да няма победен от тях, ни победител!

ЕЛВИРА

Това би значило към вас да бъде строг.
Борбата им за вас да бъде нова мъка,
ако ви задължи да дирите отплата,
да проявявате ранено честолюбие
и да очаквате Родриговата смърт.
Ще бъде най-добре победната му смелост
мълчание да ви наложи; пред закона
да стихне всеки стон; с повелята на краля
да се осъществят и вашите мечти.

ХИМЕНА

Не, победи ли той, аз няма да отстъпя!
Дългът ми силен е и загубата страшна,
и за това нито закон, ни кралска воля
не са достатъчни, за да ме подчинят.
Той лесно би могъл да победи дон Санчо,
но не и славата на гордата Химена;
пред обещаното от краля мойта чест
за него врагове безброй ще създаде.

ЕЛВИРА

Внимавайте след туй за тая странна гордост
небето да не би на вас да отмъсти.
Как! Вий отказвате от щастие, което
ви дава правото достойно да мълчите?
Що иска тоя дълг, на що се той надява?
Родриговата смърт ще върне ли баща ви?
Едно нещастие нима за вас е малко,
че бихте искали и нова скръб сега?
Не, с този упорит и своеволен нрав
вий не заслужвате Родриго; със смъртта му
небето своя гняв заслужено ви праща,
отрежда ли ви то дон Санчо за съпруг!

ХИМЕНА

Елвира, претърпях аз доста мъки, с мрачна

прокоба ти недей ги удвоява! Искам
да ги избягна двамата; ако не може, в тоя
двубой молбите ми ще бъдат за Родриго:
към него луда страст не ме влече сега,
но той ако умре, очаква ме дон Санчо,
и тоя страх у мен събужда туй желание.
Що виждам, клетя, аз? Елвира, свърши вече!

ПЕТА ПОЯВА

ДОН САНЧО, ХИМЕНА, ЕЛВИРА

ДОН САНЧО

Пред вашите нозе аз слагам тоя меч...

ХИМЕНА

Как? Още напоен с Родриговата кръв?
Но как си ти посмял да се явиш пред мене,
след като ми отне най-скъпото?

— Любов,

ти няма от какво да се боиш: баща ми
доволен е сега — недей се ти прикрива!
Един и същ размах спаси честта ми, мрак
в душата ми всели и пусна любовта ми
на свобода.

ДОН САНЧО

Да бяхте по-спокойно...

ХИМЕНА

Как,

убиец на любим герой, ти смееш още
да ми говориш! Ти с измяна си надвил:
един тъй смел войник не би се дал на тебе.
Не чакай нищо ти за своята услуга —
за мен не отмъсти, а ми отне живота.

ДОН САНЧО

Какъв чудат прием, наместо да ме слушат...

ХИМЕНА

Нима да слушам как се хвалиш със смъртта му

и как мълвиш без срам за скръбната му орис,
за моята вина, за своето геройство!

ШЕСТА ПОЯВА

*ДОН ФЕРДИНАНД, ДОН ДИЕГО, ДОН АРИАС, ДОН САНЧО, ДОН АЛОНЗО, ХИМЕНА,
ЕЛВИРА*

ХИМЕНА

Не е потребно, сир, по-дълго да тая,
което не можах с усилие да скрия.
Аз любех, знаете, но заради баща си
смъртта поисках аз на скъп за мен човек:
вий сам можахте, сир, да видите как в жертва
принесох на дълга аз своята любов.
Родриго мъртъв е най-сетне и смъртта му
от неприятелка любовница ме прави.
Дължах аз тая мъст на своя клет баща,
а тия сълзи днес — на своята любов.
Като ме защити, дон Санчо ме погуби;
обречена съм аз на своя похитител!

Сир, милостта ако могла би да ви трогне
— такъв жесток закон! — аз моля за отмяна.
Той победи и аз оставям за награда
имота си, с молба да ме остави той
да ида в манастир, горчиво да оплаквам
до сетния си дъх баща си и Родриго.

ДОН ДИЕГО

О, сир, тя люби — аз не смятам туй за грях,
пред всички че призна законната си обич.

ДОН ФЕРДИНАНД

Химена, чуй ме ти, любовникът ти жив е.
Дон Санчо, победен, донесъл ти е криво.

ДОН САНЧО

Не съм виновен аз, а — нейната припряност:
тук идех изхода на боя да предам.
Достойният герой, сърцето ѝ пленил,
като ми снемаше оръжието, каза:
„Не бой се ти — кръвта, що в жертва се принася
за моята любов, аз няма да пролея;
но тъй като дългът при краля ме зове,
иди при нея ти и вместо мене сам
за боя разкажи и тоя меч предай.“
И аз дойдох, о, сир, но тоя меч излъга:
за победител тя ме взела, щом видяла,
че пак се връщам тук. Внезапният ѝ гняв
издаде нейната несдържана любов
и невъзможно бе за миг да ме изслуша.

Макар и победен, макар безкрайно много
да губи туй сърце, все пак щастлив съм аз,
че моят неуспех причина става днес
да тържествува тук една любов прекрасна.

ДОН ФЕРДИНАНД

Недей се ти черви от любовта си, дъще,
и средства не търси, за да я отречеш.
Напразно хубав свян те води към това:
спаси ти своята чест, дълга си ти изпълни;
ти вече отмъсти, задоволи баща си:
на ред опасности изложен бе Родриго.
Ти виждаш, инак е небето отредило,
затуй за себе си най-сетне помисли
и не въставай ти пред моята повеля,
която ти дари един любим съпруг.

СЕДМА ПОЯВА

*ДОН ФЕРДИНАНД, ДОН ДИЕГО, ДОН АРИАС, ДОН РОДРИГО, ДОН АЛОНЗО, ДОН
САНЧО, ИНФАНТАТА, ХИМЕНА, ЛЕОНОРА, ЕЛВИРА*

ИНФАНТАТА

Химена, престани да плачеш — приеми
от моите ръце достойния герой!

ДОН РОДРИГО

Не се обиждайте, ако аз падам, сир,
от почит и любов в нозете й пред вас!
 Не ида тука аз трофея си да взема,
а — да ви поднеса сам своята глава!
О, чуйте, моята любов не ще си служи
ни със законите, ни с волята на краля!
Ако е малко туй за вашия баща,
кажете ми, какво да сторя? Да се бия
със още хиляди съперници? Да стигнат
делата ми накрай света? Сам да нападна
и лагер, и войска — и да надмина
на баснословните герои смелостта?
Ако вината ми ще се измие с туй,
на всичко съм готов и всичко ще извърша!
Но само мойта смърт, ако би усмирила
неумолимата и горда ваша чест,
недейте праща вий човешка власт срещу ми:
пред вашите нозе е моята глава,
непобедимия ще победите вие,
не може никой друг извърши тая мъст!
Но мойта смърт поне отплата да ви бъде! —
от спомените си недейте ме прокужда!
И тъй като смъртта честта ви ще запази,
не ме забравяйте като награда вий!

И някога за мен кажете си: „Ако не бе ме любил той, не щеше да умре.“

ХИМЕНА

Стани, Родриго! Сир, аз трябва да призная,
премного ви казах, сега да го отричам.
Той има качества, които аз ценя;
и послушание на краля ний дължим!
Но както и да сте отсъдили, нима
ще може днес пред вас да стане тоя брак?
Когато моя дълг насилвате, дали
съгласна е със вас и справедливостта?
Ако е станал тъй необходим Родриго,
наградата нима ще трябва аз да бъда,
та вечно да скърбя, че своите ръце
съм потопила в кръв, във бащината кръв!

ДОН ФЕРДИНАНД

За времето закон е ставало това,
което първом е изглеждало престъпно.
Спечелил те е той и негова ще бъдеш!
Но храбростта му днес макар да те владее,
аз враг на твойта чест бих бил, ако веднага
на победителя наградата отдам.
Отложи ли се, с туй не ще се наруши
обетът: негова съпруга ти да бъдеш.
Година стига ти да стихнат твоите сълзи!
А ти, Родриго, пак оръжие вземи!
Тъй както маврите при нас ти победи,
отблъсна пристъпи, осуети кроежи,
иди при тях — и вожд на моята войска
стани, и разори земята им! От страх
пред името ти Сид ще потреперят те —
от победител крал ще искат да им станеш.
Но верен й бъди и още по-достоеен
за нея се върни. И твоите дела
така да я пленят, че тя сама да смята

за своя чест тогаз, за тебе че се жени.

ДОН РОДРИГО

На вас да служа, сир, и нея, за да имам,
на всяка заповед аз бих се отзовал
и всичко бих търпял, и бих щастлив живял
с надеждата дал ек от нейните очи.

ДОН ФЕРДИНАНД

На смелостта си ти, на мене се надявай!
И вече завладял сърцето на Химена —
на времето предай, на своята юначност,
на своя крал предай да покори честта.

ПИЕР КОРНЕЙ

(1606–1684)

Пиер Корней, наречен баща на класическата френска трагедия, е роден на 6 юни 1606 година в Руан, Северозападна Франция. Като син на адвокат, за да продължи семейната традиция, първоначално учи в йезуитски колеж, а после завършва висше юридическо образование. Става член на адвокатската гилдия в Руан, но тази професия не го удовлетворява. През 1629 година влиза в Руанския парламент и е назначен за кралски съветник — длъжност, която заема повече от двадесет години.

Изоставил адвокатската професия, той се отдава на литературата. В началото пише лирически стихотворения, а после съсредоточава всичките си творчески сили върху драматургията, Пиер Корней се запалва по древноримската литература и възприема хуманистичната вяра в силата на разума и благородството на човешкия дух. Малко над 20-годишен, той написва първата си пиеса — „Мелита“. След това създава още седем комедии, сред които „Клитандър, или освободената невинност“, „Вдовицата, или наказаният предател“ и др. Ранните пиеси са романтични творби, в които героите избягват страстите и се осланят на разума.

В периода 1630–1645 г. Пиер Корней създава най-ценните си творби — „Сид“, „Хорацій“, „Цина, или милосърдието на Август“, „Полиевкт“, „Илюзията“. На 31 години (в 1637 г.) с постановката на „Сид“ той постига небивал успех. Написана по испанска легенда от XI век за доблестния рицар Сид, тази трагедия нарушава драматургичния канон за единство на място и действие. Макар че „Сид“ печели сърцата на публиката, Пиер Корней е обезкуражен от критиката на други писатели, негови съвременници. Повлиян от мнението на авторите-завистници, самият Ришельо се присъединява към враговете му и по негова поръка „Сид“ е подложена на критики в Академията. Но публиката вече била дала своята висока оценка и в Париж придобил популярност изразът „хубаво като Сид“.

В следващите си пиеси Корней се придържа по-строго към класическите форми, но дава да се разбере, че той с неудоволствие се подчинява на ограниченията, наложени на гения му. Всички следващи трагедии на автора са достойни за най-висока възхита заради силата и величието на характерите, изобразени в тях. Те възвисяват и предизвикват мощни вълнения чрез благородството на чувствата, които са образец за читателя и зрителя... Сред представителите на Класицизма Пиер Корней най-ярко поставя проблема за честта и славата, за нравствения дълг и любовта към Отечеството, пред които Любовта, която дотогава властва в театъра, се налага да отстъпи. За пръв път на сцената се появяват живи и действени личности, които не се съобразяват с обстоятелствата и вземат смели решения, подчинени наличната си воля. Зрителят става свидетел не на външното действие, а на вътрешни преживявания на героите, на техните нравствени пориви, на чувствата им, на многообразието на характерите. За драматургията на Корней са характерни ярките контрасти в изграждането на образите, драматичният диалог, възвишеността на мисълта. Главните герои коват собствените си съдби със силата на характера, с ум и достойнство.

Пиесите, които Корней пише в края на живота си отстъпват в художествено отношение на най-добрите му творби. Последната си трагедия „Сюрена“ създава през 1674 година. Почувствал хладината, с която ценителите на театралното изкуство посрещат неговите творчески изяви, той се оттегля от сцената. Умира в дома си в Париж на 1 октомври 1684 година. Погребан е в църквата „Свети Рош“.

Преводът на трагедията „Сид“ на Николай Лилиев е публикуван през 1940 година. В издателската бележка по този повод е отбелязано, че културната общественост го оценява единодушно като забележително явление в литературния и театралния живот на страната. Наред с преводите „От ума си тегли“ на Димитър Подвързачов и „Тартюф“ на Асен Разцветников, „българският «Сид»“ е един от най-високите върхове на преводаческото изкуство у нас — преводът се издига до своя първообраз и — като разкрива и смисъла, и формата на другия език — придобива самостоятелен живот на оригинално литературно произведение. Хиляда осемстотин и четиридесетте (1840) стиха на превода на Лилиев — точно колкото са и у Корней — възпроизвежда не само метриката на оригиналните стихове, но и своеобразното движение на авторската мисъл, вътрешния

ритъм, интонацията. Така, четейки на български език „Сид“, получаваме удоволствието, което Лилиев ни дава с поезията си — поезия, която достига до сърцето на духовно издигнатия съвременник.

Издание:

Пиер Корней. Сид
Трагедия в пет действия

Превод: Николай Лилиев

© Издателство „БРИЗ“

Златна библиотека №32
Библиотеката води: Кристина Илиева

ISBN 978-954-8241-59-5

Редактор: Цанко Серафимов
Коректор: Светла Цанева

Издателска къща „БРИЗ“

Предпечат: „Барба-принт“
Печат: „Образование и наука“ ЕАД

Формат 32/108/84

ISBN 978-954-8241-59-5

Цена: 4.80 лв.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.